

ПЕДАГОГІЧНА СПРЯМОВАНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

В статье педагогическая направленность выступает как предмет изучения многих исследователей. Автор аргументирует необходимость научно обоснованной и планомерно организованной работы по выявлению и воспитанию у студентов педагогической направленности, как основы формирования педагогической культуры.

In the article the pedagogical trend comes out as the subject of exploration by many investigators. The author argues the necessity of scientific basis and organized to the plan with the purpose of exposing and training the students' pedagogical trend as the foundation of forming future teachers' pedagogical traditions.

Формування педагогічної культури вчителя - складний та тривалий процес, який починається і продовжується за межами вищого педагогічного навчального закладу.

Суть пропедевтичної роботи в означеному напрямку полягає у формуванні педагогічної спрямованості майбутніх абітурієнтів.

Спрямованість - окладна і важлива психічна властивість особистості, яка посідає провідне місце в її загальній структурі. Психологічна теорія спрямованості особистості викладена в роботах С. Л. Рубінштейна, Л. І. Божович та ін. [2,6]. Її властиві рівень, широта, інтенсивність, стійкість, дієвість. Спрямованість визначає соціальну і моральну значущість особистості й виявляється через поведінку та дії людини. Вона є результатом наявності в особистості певної структури мотиваційної сфери, визначається її змістом та ієрархічною будовою.

Одним із виявів загальної спрямованості особистості є професійна, а отже, і педагогічна. Вона характеризує сферу тільки тих потреб та інтересів людини, які зв'язані з її поведінкою при виборі професії, з майбутньою професійною діяльністю, і свідчить про особливості ставлення до цієї професії та до людей, які нею займаються. Основні якості професійної спрямованості визначаються мотивами поведінки, які займають домінуюче положення в мотиваційній сфері особистості при виборі професії [1].

Спираючись на теоретичні дослідження таких складних понять як "спрямованість", "ставлення", "установка", "диспозиція", ми доходимо висновку, що структурними компонентами професійної спрямованості є ставлення до окремих складових педагогічної діяльності, які є системою мотивів як усвідомлених, так і не усвідомлених особистістю. Виходячи з цього, професійно-педагогічну спрямованість можна визначити як стійку властивість особистості, яка виражає її загальну спрямованість у специфічному виді діяльності - праці вчителя, представляє по своїй суті комплекс ціннісно-вибіркових і емоційно-вольових ставлень індивіда до професії, предмета, який викладається учням, усвідомлення себе як суб'єкта педагогічної діяльності.

Дослідженнями встановлено декілька видів спрямованості: суспільна, групова (колективна), ділова (ставлення до тієї чи іншої діяльності); егоїстична (спрямованість на себе, антисоціальна спрямованість). Основу педагогічної спрямованості становить суспільна, яка органічно зв'язана з майбутньою діяльністю випускника вищого педагогічного навчального закладу, у поєднанні з діловою.

На першому етапі навчання у вищому навчальному закладі формування суспільної спрямованості студента передбачає: а) розкриття перед ним мети, завдань і місця того чи іншого виду педагогічної діяльності у суспільному процесі, суспільної значущості ролі вчителя у духовному, економічному, національному відродженні України; б) формування наукового світогляду, визначення професійної придатності, орієнтування у навчальному процесі, пізнання самого себе через участь у різних видах

діяльності; в) виховання основних якостей особистості, які визначають дієвість впливів викладачів і студентів на формування професійно-педагогічної спрямованості: національної свідомості, самосвідомості, колективізму, принциповості й відповідальності: спрямованість особистості, пов'язана з цими якостями, забезпечує управління всією поведінкою студента; г) залучення студента до громадського життя вищого навчального закладу, зв'язки студентського колективу зі шкільним, що забезпечує основу для громадської активності особистості, яка надає професійній спрямованості соціального забарвлення.

Дослідження А. П. Черних показує, що результативність формування суспільної спрямованості студента на перших курсах залежить від трьох основних чинників: високого рівня викладання суспільних дисциплін у вищому навчальному закладі, різноманітної діяльності у системі громадських організацій і рівня сформованості колективу конкретної студентської групи [20].

На взаємозв'язок сформованості колективу студентської групи з професійною спрямованістю його членів вказує ряд дослідників. Так, В. Н. Голубова доходить висновку, що згуртованість колективу студентської групи, як ціннісно-орієнтована єдність, є необхідною умовою та чинником опосередкованого впливу на становлення професійної спрямованості майбутнього вчителя [4].

Важливу роль у формуванні професійної спрямованості відіграє педагогічне спілкування. У роботі В. А. Кан-Каліка наводяться факти, які показують, що наявність інтересу до діяльності вчителя, потреба у взаємному обміні інформацією та спільному обговоренні питань, які пов'язані зі змістом педагогічної праці, стимулюють педагогічно орієнтоване спілкування, а це, у свою чергу, здійснює суттєвий вплив на динаміку професійної спрямованості.

Взаємодія, взаємозв'язки, спілкування здійснюються завжди в умовах групової диференціації. Тому колектив майже ніколи не впливає на особистість "гуртом", його вплив здійснюється через конкретних людей. Першочергове значення у цьому процесі відіграє характер спрямованості лідера групи і його соціально-психологічна налаштованість на ту чи іншу діяльність.

Однак, подібний вплив носить неоднозначний характер. Практика показує, що інколи вплив колективу виявляється нейтральним щодо особи і, зокрема, щодо її педагогічної спрямованості. Звідси стає актуальною проблема вивчення деяких конкретних механізмів такого впливу, пошук найбільш оптимальних психологічних умов, при яких дана взаємодія буде продуктивною.

Першочергово професійна спрямованість особистості, як було сказано вище, виявляється у мотивах вибору професії. Вибір професії,

підготовка до неї визначається розвитком особистості. Разом з тим, сам цей вибір і розвиток тієї чи іншої діяльності визначають стратегію розвитку людини. "Вибір професії - це багато в чому вибір між стратегією адаптації людини через підпорядкування середовищу, з одного боку, і стратегією вивільнення внутрішніх ресурсів розвитку особистості, які складаються зі здатності вирішувати ціннісно-моральні проблеми і при необхідності протистояти середовищу, - з іншої", вважає І. А. Зязюн [4].

Аналіз даних моніторингу мотивів вступу до університету абітурієнтів дозволив виділити такі групи: 1) мотиви, які свідчать про дійсну педагогічну спрямованість (бажання навчати і виховувати дітей) - 35,4%; 2) мотиви, які характеризують часткову педагогічну спрямованість (потребу не в самому суттєвому для педагогічної діяльності, а в деяких окремих моментах: усвідомлення наявних педагогічних здібностей, переконання у важливості та престижності педагогічної професії) - 18,48%; 3) мотиви, які не включають педагогічну спрямованість - 46,12%.

Ці проблеми досліджуються і в зарубіжній педагогічній психології.

Нідерландський учений М. І. Лангвельд розглядає чинники, які сприятливо або несприятливо впливають на формування особистості вчителя [10].

Особливу увагу він приділяє аналізу других, бо саме це може пояснити причини неуспіху в педагогічній діяльності й допомогти виявити методи ефективного відбору абітурієнтів. До числа несприятливих чинників, які можуть привести до професійної нестійкості, він відносить такі: вибір професії вчителя як такої, що, за існуючою думкою, забезпечує легку роботу; вибір на основі припущення про наявність у нього вільного часу; вибір за порадою батьків, які мало знають про інтелектуальні професії, а про цю судять за своїм перебуванням у школі; прагнення до надбання престижу вчителя в більш низькому соціальному середовищі; прагнення до отримання професії вчителя у зв'язку з її фінансовою доступністю; прагнення піднятися, завдяки оволодінню професією вчителя, на більш високий соціальний щабель.

До числа сприятливих мотивів вибору професії вчителя М.І.Лангвельд відносить такі: вибір її завдяки позитивному досвіду, одержаному в школі; вибір завдяки інтересу до певного навчального предмета і свідомому прагненню допомогти учням розкрити їхні інтереси і навчити самостійно мислити, аналізувати; вибір завдяки прагненню соціальних ідеалів. Вчений вважає, що при позитивному спрямуванні такого прагнення може виникнути бажання стати вчителем для того, щоб передавати свої знання дітям - носіям майбутнього.

Співвідношення даних про мотивацію вибору педагогічної професії, одержаних опитуванням абітурієнтів педагогічного навчального закладу, з наступними їхніми заняттями, а також з даними діяльності їх

вже як вчителів, досліджується в роботах фінських педагогів і психологів (напр., Матті Коскенніемі). Серед мотивів, названих абітурієнтами при вступі до педагогічного навчального закладу, цей дослідник виявив: помірні витрати на навчання; тривалі канікули; наслідування прикладу родичів; бажання батьків; бажання допомагати дітям і молоді; нахили до педагогічної діяльності; той факт, що кваліфікація вчителя дає можливість вчитися далі.

У деяких випадках абітурієнти не повідомляють справжніх мотивів вибору професії. Це пояснюється тим, що вони або не усвідомлюють справжнього мотиву, або прагнуть показати, що їхнє рішення є незалежним від думки інших.

Найбільше число випадків вибору педагогічної професії пояснюється попередньою педагогічною практикою (найчастіше непрофесійною), вважає цей дослідник. Це може бути турбота про молодших членів сім'ї, участь у дитячих та молодіжних організаціях, приватні уроки [9].

Як бачимо, мотиви вибору професії вчителя українською і зарубіжною молоддю дуже схожі.

Проблема мотивації вибору професії вчителя знаходиться в тісному зв'язку з питанням ефективності відбору абітурієнтів та наступним формуванням стійкого позитивного ставлення до обраної професії. Там, де має місце чинник випадковості, результатом може бути або відплив молодих учителів зі шкіл, або негативні результати в їхній педагогічній діяльності.

Стає очевидною необхідність науково обґрунтованої та планомірно організованої роботи по виявленню та вихованню у студентів педагогічної спрямованості. Ще К. Д. Ушинський радив приймати до педагогічних навчальних закладів, "спеціально до того підготовлених, принаймні настільки, щоб виявились їхні характер і здібності до педагогічної діяльності" [7,35].

Література:

1. Асеев В. Г. Мотивация и формирование личности. - М.: Мысль, 1976. - 158с.
2. Божович Л. Й. Проблемы формирования личности // Избр. псих. тр. - М.: "Институт практической психологии", Воронеж: НПО "Модэк", 1995.- 349с.
3. Голубова В. Н. Психологические основы формирования профессионально-педагогической направленности студенческого коллектива: Автореф. дис... канд. пед. наук. - М., 1979. - 21 с.
4. Зязюн Й. А. Профессиональное развитие личности в контексте культурных ценностей // Проблемы

постсекундарного професійонального образования. - К.: Вища школа, 1998. - 236 с.

5. Кан-Калик В. А. Учителю о педагогическом общении. - М.: Просвещение, 1987.-190с.

6. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. - С-Пб: Питер, 1999. - 720 с.

7. Ушинський К. Д. Проект учительської семінарії // Вибр. пед. тв.: У 2-х т. - К.: Рад. шк., 1983. - Т.2. - С. 31-56.

8. Черных А. П. Воспитание социально активной личности: История, теория, практика // Межвуз. ст. научн. тр. - Рязан. пед. ин-т им. С. А. Есенина, 1990.-224с.

9. Koskeniviemi Matti. The development of young Elementary school. - Helsinki: Teacher Helsinki, 1965. - 42 p.

10. Langveld M. I. The Psychology of Teachers and the Teaching Profession State University of Utrecht. - The Year Boor of Education, 1963.